

Suomen eduskunta

Kansanedustajat

Saamen kielilain mukaisten avustusten leikkaukset heikentävät huomattavasti saamenkielisten palveluiden ja henkilöstön saatavuutta

Saamelaisten kotiseutualueen kunnat ja Lapin hyvinvointialue yhdessä Saamelaiskäräjien, saamelaismuseum Siidan ja saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa esittävät yhteisen kannanoton saamen kielilain mukaisiin avustuksiin kohdistuvista leikkauksista ja sen vaikutuksista saamenkielisiin palveluihin. Suunniteltu budjetin leikkaus vähentää avustuksiin varatun summan 120 000 euroon. Ensi vuodelle ehdotettu rahoitus ei riitä vastaamaan viranomaisten saamen kielilain toimeenpanoon liittyviä tarpeita. Avustusleikkaus vaikuttaa myös laajasti saamenkielisen henkilöstön saatavuuteen ja saamen kielten elinvoimaisuuteen Suomessa.

Faktaa saamen kielilaista

- Saamen kielilain (1086/2023) turvataan saamelaisten oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa.
- Saamen kielellä tarkoitetaan kolmea Suomessa puhuttavaa saamen kieltä, inarin- koltan- ja pohjoissaamen kieltä.
- Saamelaisten kotiseutualueella lakia sovelletaan laajasti eri viranomaisiin. Keskeisiä viranomaisia saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutuksessa ovat saamelaisalueen kunnat ja Lapin hyvinvointialue.
- Lain 31 §:n mukaan valtion tulee ottaa erillinen määräraha erälle viranomaisille lain soveltamisesta aiheutuvien lisäkustannusten kattamiseksi. Avustukset myöntää oikeusministeriö.

Avustuksen tarkoitus ja siihen kohdistuva leikkaus

Oikeusministeriöltä saatujen tietojen mukaan saamen kielilain 31 §:n mukaisen avustuksen määrä puolittuu ensi vuonna ja vuoden 2025 talousarvioesityksen mukaan avustuksen määrä on 120 000 euroa. Avustus on osa Saamelaiskäräjien saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitoon tarkoitettua avustusta, mutta sitä hallinnoi oikeusministeriö. **Keskisenä saamen kielilain soveltamisalaan kuuluvina viranomaisina ja saamelaisten kotiseutualueen toimijoina toteamme vuodelle 2025 ehdotetun avustuksen määrän olevan riittämätön ja siksi vetoammekin päättäjiin tämän avustuksen määrän korottamiseksi.**

Saamen kielilain mukaisten avustuksien tarkoituksena on edistää saamen kielilain toteutumista kattamalla erityisiä lisäkustannuksia, joita aiheutuu viranomaisille saamen kielilain soveltamisesta. Avustusta on käytetty pääasiassa tulkkaus- ja käännöspalveluista aiheutuvien kustannusten

kattamiseen, sekä saamen kielen koulutukseen osallistumisesta aiheutuviin sijaiskustannuksiin. Avustuksen avulla on koulutettu vuosittain useita eri ammateissa toimivia henkilöitä saamen kielten taitoiseksi. Viranomaiset ja muut saamelaisten kotiseutualueen toimijat tarvitsevat saamenkielistä henkilöstöä, jotta saamelaisten oikeus käyttää saamen kieltä voisi toteutua lain mukaisesti.

Lapin hyvinvointialue lisättiin vuonna 2023 saamen kielilain soveltamisalaan. Tämän vuoksi saamen kielilain mukaisen avustuksen summaa korotettiin samana vuonna 290 000 euroon. Ajatuksena oli erityisesti tukea Lapin hyvinvointialuetta sen käynnistymisvaiheessa. Kuluvana vuonna avustuksen määrä on ollut 250 000 euroa, josta sitä yhä suunnitellaan vähennettävän 120 000 euroon. Avustuksen suurella leikkauksella on vaikutusta kaikkiin saamelaisalueen kuntiin, mutta vaikutus tulee näkymään erityisesti Inarin kunnan ja Lapin hyvinvointialueen mahdollisuuksiin tuottaa viranomaispalveluita kolmella saamen kielellä, kuten järjestää kokoustulkkauksia ja toteuttaa viestintää saamen kielilain mukaisesti.

Ensi vuoden alusta TE-uudistus tuo kuntiin lisää tehtäviä, joita pitää olla tarjolla saamelaisten kotiseutualueella saamen kielillä. Työ- ja elinkeinoministeriö ei ole pystynyt tähän mennessä juurikaan kääntämään tarvittavaa viranomaisaineistoa saamen kielille, eikä mielestämme nyt alueen työvoimaviranomaisia voi jättää tekemään tätä omilla kustannuksillaan. Tätä rahoitustarvetta ei ole huomioitu TE-uudistuksen rahoituksessa. TE-palveluiden käännös- ja tulkkaustyö on ollut tarkoitus saada rahoitettua myös saamen kielilain mukaisesta avustuksesta.

Voidaankin todeta, että lisäkustannuksia kattavan avustuksen tarve ei ole vähentynyt, ja nyt ehdotettu leikkaus on huomattava. Voimassa olevan saamen kielilain valmistelutöissä (HE 46/2003) todetaan, että saamelaisten kotiseutualueen kunnille, jotka ovat verrattain heikossa taloudellisessa asemassa, on katsottu aiheelliseksi korvata lain soveltamisesta aiheutuvia erityisiä lisäkustannuksia. Tätä varten säädettiin lakiin 31 §:ä valtion taloudellisesta vastuusta ja sen nojalla maksettavista avustuksista. Viranomaiset kuitenkin ovat käyttäneet omaa perusrahoitustaan kielilain aiheuttamien kustannusten kattamiseen.

Saamenkielisen henkilöstön saatavuusongelmat

Saamen kielilain mukaan saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan saamen kieltä. Asian käsitteleminen pyrittävä antamaan saamen kielen taitoisen henkilön hoidettavaksi. Keskeiseksi haasteeksi saamen kielilain toimeenpanossa on noussut se, että viranomaisilla on vaikeuksia saada riittävästi saamenkielistä henkilöstöä hoitamaan kielilain mukaisia tehtäviä.

Saamen kielen taitoisen opetus- ja varhaiskasvatus- sekä sosiaali- ja terveystalojen henkilöstön saatavuusvaje onkin erityisen vakava, mutta tilannetta on pitkäjänteisesti pyritty kohentamaan kouluttamalla jo ammateissa työskenteleviä osaajia saamen kielen taitoiseksi. Myös muilla aloilla suurin este saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumiseksi on saamenkielisen henkilöstön puute. Pulaa on varsinkin inarin- ja koltansaamenkielisistä osaajista. Kuitenkin eri selvitykset osoittavat, että jo yksi saamen kielen taitoinen ammattilainen voi merkittävästi parantaa julkisten palveluiden saatavuutta.

Saamen kielilain mukainen avustus on osoittautunut yhdeksi tehokkaammaksi keinoksi lisätä saamenkielisen ammattihenkilöstön määrää. Avustuksen turvin on voitu myöntää vuosittain palkallista virkavapaata muutamille eri alojen ammattilaisille saamen kielten opiskelua varten Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lukuvuosikoulutuksessa. Tämä tehokas koulutusmalli mahdollistaa käyttökielen haltuunoton yhden lukuvuoden aikana. Esimerkiksi Lapin hyvinvointialue on lukuvuonna 2023–2024 kouluttanut valtionavustuksella viisi uutta

saamenkielistä työntekijää. Hyvinvointialue on lähettänyt koulutukseen työntekijöitä myös syksyllä 2024, luottaen siihen, että nämä voivat suorittaa koulutuksen loppuun.

Hallituksen päätös aikuiskoulutustuen poistamisesta heikentää työelämässä olevien mahdollisuuksia opiskella saamen kieltä ja siksi saamen kielilain mukaisen avustuksen merkitys on entisestään kasvanut. Lisäksi uhkana on, että avustusleikkaus vaikuttaa laajemmin saamen kielen elvytystyöhön, jos näihin koulutuksiin ei saada jatkossa tarpeeksi opiskelijoita. Koulutukseen osallistuminen ei ole mahdollista töiden ohessa. Saamen kielten elvytystyön hidastuminen vaikuttaa merkittävästi saamen kielten kokonaistilanteeseen ja samalla moniin viranomaisiin ja toimijoihin, eikä pelkästään niihin, joilla on oikeus hakea saamen kielilain mukaista avustusta.

Lopuksi

Saamelaisten kotiseutualueen viranomaisten ja muiden toimijoiden on haastavaa yksin omilla taloudellisilla resursseillaan ratkaista saamenkielisen henkilöstöön liittyvää saatavuusongelmaa, vaan tähän tarvitaan valtion tukea.

Esitämmekin, että valtiovallan tulisi tehdä pikaisia toimia, jotta jatkossakin saamelaisväestölle voidaan tarjota saamen kielilain mukaisia palveluita ja saamen kielet pysyvät elinvoimaisina kielinä. Haluamme vedota teihin päättäjiin, että saamen kielilain mukaista avustuksen määrää tarkastellaan uudestaan ja avustussumma vastaisi todellisia tarpeita. Avustuksen tulisi vähintään vastata viime vuoden tasoa, eli 250 000 euroa.

Avustusleikkauksien vaikutukset:

- Leikkaukset vaikuttavat merkittävästi saamenkielisen henkilöstön saatavuuteen.
- Leikkaukset vaikeuttavat viranomaisten mahdollisuuksia tuottaa lakisääteisiä palveluita saamen kielilain mukaisesti
- Leikkaukset voivat vaikuttaa laajemmin saamen kielen elvytystyöhön ja mahdollisuuksiin opiskella saamen kieltä.

Vetoimuksen allekirjoittaneet:

Enontekiön kunta

Inarin kunta

Sodankylän kunta

Utsjoen kunta

Lapin hyvinvointialue, saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut

Saamelaiskäräjät

Saamelaismuseo Siida

Saamelaisalueen koulutuskeskus

Lisätietoja antavat:

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Pirita Näkkäläjärvi, 044 753 3766, pirita.nakkalajarvi@samediggi.fi

Saamelaiskäräjien kieliturvasihteerä Anne Kirste Aikio, 010 839 3124, anne-kirste.aikio@samediggi.fi.